

5608

اخلاق اسلامی

۴۵۶

۲

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

۱

جواد محدثی

www.ketab.ir

اخلاق اسلامی

جواد محدثی

انتشارات دلیل ما

(مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی اخوان دستمالچی)

چاپ دوم: زمستان ۱۳۹۵

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: پرتو شمس

چاپ: نگارش

قیمت: ۱۷۵۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۳۹۷ - ۸۷۵ - ۴

مخزن: شمابر: ۳۷۷۴۴۹۸۸ - ۳۷۷۳۳۴۱۳ (۹۸۲۵+)

دفتر مرکزی: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه ششم، واحد ۶۱۲ و ۶۱۳
(ارتباط: ما) | Info@dalilema.ir | www.dalilema.ir (خرید آنلاین)

مراکز پخش

قسم - خیابان معلم - مجتمع ناشران - طبقه ششم - واحد ۹ | تلفن: ۳۷۷۴۴۹۸۸ و ۳۷۷۳۳۴۱۳
قسم - خیابان صفائیه - روبروی کوچه ۳۸ - پلاک ۷۵۹ | تلفن: ۳۷۷۳۷۰۰۱ و ۳۷۷۳۷۰۱۱
تهران - خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - پیش پست ری - پلاک ۶۱ | تلفن: ۶۶۴۶۴۱۴۱
مشهد - چهارراه شهداء - ضلع شمالی باغ نادری - کوچه شهید خوراکیان - ضلع کعبه کبک - طبقه اول | تلفن: ۳۲۲۳۷۱۱۳-۵

انتشارات دلیل ما

www.dalilema.ir

مرکز نشر و پخش کتب معارف اهل بیت

۹ سال ناشر نمونه و برگزیده کشوری

با تولید بیش از ۱۰۰۰ عنوان کتاب

سرشناسه: محدثی، جواد، ۱۳۳۱ -

عنوان و پدیدآور: اخلاق اسلامی / مولف جواد محدثی (مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی اخوان دستمالچی)

مشخصات نشر: قم: دلیل ما، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۲۹۶ ص.

شابک: 978 - 964 - 397 - 875 - 4

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه، ص: ۴۹۳ - ۴۹۵: همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: اخلاق اسلامی

شماره افزوده: مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی اخوان دستمالچی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۲: ۳: ۲۶: ۸ / BP ۲۲۷

شماره رده دیویی: ۲۹۷ / ۶۱

شماره کتابشناسی ملی: ۳۳۵۵۲۸۲

فهرست مطالب

۱۵	یادداشت مؤسسه
۱۷	پیش‌گفتار
۲۱	آبروداری و رازداری
۲۵	آداب گوش دادن
۲۶	در قلمرو آداب اجتماعی
۲۶	۱. با گوینده
۲۷	۲. با استاد
۲۹	۳. با نصیحت‌گر
۳۰	۴. با درددل‌کننده
۳۰	۵. بی‌اجازه گوش ندادن
۳۳	احترام به سالمندان
۳۴	حرمت بزرگ‌ترها
۳۶	حرمت والدین
۳۷	انتقال فرهنگ

۴۱		اخلاص
۴۵		ادب
۴۵		ادب چیست؟
۴۸		نشانه‌ها و جلوه‌ها
۵۰		ادب از کج آموزشیم؟
۵۱		۹ رادب پیامبر
۵۵		ادب گفتاری و شنیداری
۵۹		استیذان
۶۰		استیذان و استیاس
۶۷		اسراف و تبذیر
۷۳		اصلاح و آشتی
۷۷		اعتدال
۸۱		انس با قرآن
۸۳		ادب تلاوت قرآن
۸۴		ادب باطنی قرائت قرآن
۸۹		ایثار
۹۳		پیمان شکنی و بدقولی
۹۷		تجسس و تفتیش
۱۰۱		تدبیر و آینده‌نگری
۱۰۲		آثار و نتایج تدبیر
۱۰۲		۱. ایمنی از ندامت:
۱۰۳		۲. ایمنی از لغزش:

۱۰۳	۳. ایمنی از عذرخواهی:
۱۰۴	۴. رشد و بالندگی:
۱۰۷	تعاون و مشارکت
۱۱۱	تفکر
۱۱۳	موضوع و محور تفکر
۱۱۳	۱. تفکر در آیات الهی
۱۱۴	۲. تفکر در قرآن
۱۱۴	۳. تفکر درباره مرگ
۱۱۴	۴. تفکر درباره مواد
۱۱۵	۵. تفکر در سرانجام بهکارت
۱۱۵	۶. تفکر در نعمت‌های خدا
۱۱۶	۷. تفکر در اعمال خویش
۱۱۹	تقوا
۱۱۹	تقوا چیست؟
۱۲۱	آثار تقوا
۱۲۴	اوصاف و نشانه‌های متّقین
۱۲۹	تکبر
۱۲۹	انواع تکبر
۱۳۰	عوامل تکبر
۱۳۱	کبر در روایات
۱۳۳	نمادهای تکبر
۱۳۵	تواضع

- ۱۳۹ توبه و استغفار
- ۱۳۹ حقیقت توبه
- ۱۴۱ جایگاه پشیمانی در توبه
- ۱۴۳ توبه و جبران
- ۱۴۴ توبه مقبول و غیر مقبول
- ۱۴۵ ۱. توبه دم مرگ:
- ۱۴۵ ۲. نکات ایران:
- ۱۴۵ ۳. نکات ایران از ایمان:
- ۱۴۶ ۴. متانتان
- ۱۴۶ تعجیل در توبه
- ۱۴۹ توکل
- ۱۵۰ حقیقت توکل
- ۱۵۲ توکل، تنها بر خدا
- ۱۵۴ دمی با متوکلان
- ۱۵۷ جدل و مراء
- ۱۶۱ جهاد با نفس
- ۱۶۳ نفس اماره
- ۱۶۹ حبّ نفس
- ۱۷۰ زیان‌ها و عواقب
- ۱۷۱ علاج حبّ نفس
- ۱۷۵ حسد
- ۱۷۶ نشانه‌های حسد

۱۷۷	زیان‌های حسد
۱۷۸	درمان حسد
۱۷۹	فرق حسد و غیبه
۱۸۱	حُسن خلق
۱۸۵	حقوق همسایه
۱۸۶	همسایگی و حسن همجواری
۱۸۷	توسیه به «حُسن جوار»
۱۸۸	حد و حقّ همسایه
۱۹۱	حیا و شرم
۱۹۲	حیا، عامل بازدارنده از گناه
۱۹۳	حیای عقل و حیای حُمت
۱۹۵	حیا از چه کسی؟
۲۰۱	خدمت و کارگشایی
۲۰۷	خشم و غضب
۲۰۸	غضب در روایات
۲۱۰	مهار خشم
۲۱۱	فرو بردن خشم
۲۱۵	خوف و رجا
۲۱۷	مراتب خوف
۲۱۷	توازن خوف و رجا
۲۱۹	آثار خوف و رجا
۲۲۳	دروغ و شایعه‌پراکنی

۲۲۹		دنیادوستی
۲۲۹		« دنیا » چیست ؟
۲۳۰		دنیای مذموم و محبوب
۲۳۲		حُبّ دنیا در روایات
۲۳۴		راه کاستن از حُبّ دنیا
۲۳۷		دوستی و آداب آن
۲۴۱		حد و ریز دوستی
۲۴۵		رضا و تسلیم
۲۴۶		رضا به قصه
۲۴۹		آثار رضا و تسلیم
۲۵۱		نمونه‌های عینی
۲۵۳		رعایت حقوق دیگران
۲۵۹		ریا و تظاهر
۲۶۰		انواع ریا
۲۶۱		چند حدیث درباره ریا
۲۶۳		نشانه‌های ریا
۲۶۳		ریشه و درمان
۲۶۵		زیارت و دیدار
۲۶۶		زیارت مؤمن
۲۷۱		زهد و پارسایی
۲۷۳		نشانه‌های زاهد
۲۷۵		آثار زهد

۲۷۹	سلام و مصافحه
۲۸۱	ادب و آداب سلام
۲۸۳	دست دادن
۲۸۷	سوء ظنّ
۲۹۳	شکر و سپاس
۲۹۴	وسب مکر
۲۹۷	رابطه شکر و نعمت
۲۹۹	رابطه شکر و افزایش نعمت
۳۰۳	شهوة
۳۰۴	شهوة و هوای نفس
۳۰۷	تعدیل نه تعطیل
۳۰۹	صبر
۳۰۹	میدان‌های سه‌گانه صبر
۳۱۴	آثار صبر
۳۱۷	صدق و امانت
۳۱۹	فضیلت صدق
۳۲۱	صدق، معیار ایمان
۳۲۳	صله رحیم
۳۲۴	آثار و نتایج
۳۲۶	مرز صله رحیم
۳۲۹	ضیافت و مهمانی
۳۲۹	مهمان، برکت‌خانه

۳۳۱	موارد مهمانی
۳۳۳	مهمان‌نوازی
۳۳۴	پرهیز از اسراف و ریا
۳۳۶	آداب مهمانی
۳۴۱	جمع
۳۴۵	عجب و خودپسندی
۳۴۶	عُجب - راجحیت
۳۴۷	زیاده‌اش، حجب نندی
۳۴۹	انقسام عُجب و رمان آن‌ها
۳۵۳	عجله و شتاب
۳۵۷	عزّت نفس
۳۵۸	خواستن، پلِ ذلّت
۳۶۱	حفظ گوهر عزّت
۳۶۳	عفو و گذشت
۳۶۷	عیادت بیماران
۳۶۸	اخلاق پیامبرانه
۳۶۹	عیادت بی‌ریا
۳۷۱	عیادت و سوغات بی‌توقع
۳۷۳	عیب‌جویی و استهزا
۳۷۷	استهزا
۳۸۱	غرور
۳۸۲	انواع غرور

۳۸۶	غرور در احادیث
۳۸۷	درمان غرور
۳۹۱	غیبت و تهمت
۳۹۵	فتنوت
۳۹۵	ضعیفان و جوانمردان
۳۹۶	مفازم فتنوت
۳۹۸	ببینی از نشانه‌ها
۴۰۱	نمونه‌ها: تاریخ
۴۰۷	قساوت قلب
۴۰۸	دل‌های تیره و سخت
۴۰۹	اسباب قساوت قلب
۴۱۱	عوامل رقت و نرمی دل
۴۱۵	قناعت
۴۱۷	آزادگی و قناعت
۴۲۱	قهر و جدایی
۴۲۷	کینه‌توزی
۴۲۸	پرهیز از کینه‌توزی
۴۳۰	آثار سوء کینه‌توزی
۴۳۱	درمان کینه
۴۳۵	محاسبه و مراقبه
۴۳۶	محاسبه، برنامه‌تربیتی
۴۳۸	کیفیت محاسبه

۴۴۰	ادب مراقبت
۴۴۳	مزاحمت و مردم‌آزاری
۴۴۷	مزاح و شوخی
۴۴۸	در سیره رهبران الهی
۴۴۹	حد و مرز شوخی
۴۵۳	مدار و مردم‌داری
۴۵۵	مدار و دشمن
۴۵۸	تعمیرات ناسازگاری
۴۶۱	مشورت
۴۶۵	مکر و فریب
۴۷۱	نقدپذیری
۴۷۵	یاد خدا
۴۷۹	یاد مرگ
۴۸۰	تأکید بر یاد مرگ
۴۸۱	آثار یاد مرگ
۴۸۲	آمادگی برای مرگ
۴۸۴	مردم و یاد مرگ
۴۸۷	یقین
۴۸۹	آثار یقین و نشانه‌های آن
۴۹۳	کتابنامه

یادداشت مرثیسه

ترویج فرهنگ گرسنگ اسلامی، با عنایت به نیازهای زمان و زبان درخور مخاطبان، مهمترین هدف مؤسسه فرهنگی - تحقیقاتی سید احمد اخوان دستمالچی است. این مؤسسه به اهتمام بنیادگذار خیراندیش آن در سال ۱۳۷۷ در شهر زنجان تأسیس شد و در پاییز ۱۳۸۵ به بهره‌برداری رسید. اکنون - خدا را سپاس - که این نهاد غیرانتفاعی به برگ و بار نشسته و با دارا بودن کتابخانه‌ای بالغ بر یکصد هزار جلد کتاب، سرای محققان، تالار علامه امینی و مساحت مدیریت، آماده خدمت‌رسانی به آحاد هموطنان است.

مؤسسه فرهنگی - تحقیقاتی اخوان دستمالچی در سالهای اخیر با برگزاری مراسم دینی و سخنرانیهای علمی، ارائه خدمات ویژه کتاب و کتابخوانی، راه‌اندازی پایگاه اینترنتی و برگزاری کلاسهای ویژه اسلام‌شناسی، گامهایی در جهت آرمانهای بلند خود برداشته و همچنان آرزومند است که گامهایی استوارتر بگیرد و تا سرمنزل مقصود، مشتاقان را رهیار باشد.

آنچه اکنون تقدیم می‌شود، یک سلسله از انتشارات این مؤسسه است و دربردارنده مباحثی در موضوعات کلامی و اخلاقی و تاریخی. این کتابها به سفارش مؤسسه فراهم آمده و آهنگ آن، آشنایی نسل جوان با معارف اسلامی و آموزه‌های ارزنده آن است.

مخاطب کتابها، عموم مردمند و نخست کوشیده شده است مطالب از ضمن استواری علمی و پرهیز از مباحث اختلافی، آسان‌یاب و با اثر معارف باشد بدان امید که خوانندگان را به کار آید و بصیرت افزایش دهد. بماند و کتب.

مؤسسه فرهنگی - تحقیقاتی اخوان دستانالچی

پیش گفتار

در این که برای رسیدن به هدف خلقت و رضای خالق، باید به خودسازی و تهذیب اخلاقی پردازیم، شکی نیست.

«علم اخلاق»، گامی برای رسیدن به این هدف است.

گام دیگر، عمل به توصیه‌ها و مسیر تهذیب نفس و کمالات اخلاقی است که در آیات قرآن و روایات معصومین علیهم‌السلام به وضوح آمده است.

پیشوایان الهی، هم به «مکارم اخلاق» توصیه کرده‌اند، هم راه رسیدن به آن‌ها را بیان کرده‌اند، هم شیوه‌های پاک شدن از ذنوب را. پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرموده است:

عَلَيْكُمْ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ، فَإِنَّ اللَّهَ بَعَثَنِي بِهَا؛^۱

بر شما باد مکارم اخلاق، که خداوند مرا برای همان‌ها برانگیخته است.

این توصیه، عبارت دیگری از همان جمله معروف نبوی است که
 «أَمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ»^۱.

هر انسان متعهد و کمال دوست، باید به «چگونه بودن» خویش
 بیندیشد و «خودسازی» را سرلوحه برنامه‌های خود قرار دهد، چرا که
 بدون این اهتمام، سرمایه وجودی انسان هدر می‌رود و در پایان عمر،
 حسرت ایام گذشته و تهیدستی انسان از کمالات اخلاقی و حسنات
 رفتاری، باقی سنگین بر دل او می‌گذارد.

عالمان دین، هر کدام به نوبه خود و با سبک و سلیقه خاص خویش،
 کتاب‌های اخلاقی نگاشته‌اند. قرن‌ها است که مسلمانان نیز از میراث
 علمی و کتب اخلاقی آنان بهره‌مندند. اجرشان با پروردگار.

آنچه در این کتاب می‌خواهید، مجموعه‌ای از مباحث اخلاقی
 است، چه اخلاق فردی، چه اخلاق اجتماعی چه فضایل و چه رذایل.
 آگاهی از این مباحث و در اختیار داشتن مجسمه‌ای فهرست‌وار از
 اوصاف خوب و بد، گام اول است و عمل به دستورهای برگزینان دین در
 این زمینه، گام دیگر.

تنظیم مباحث، ترتیب‌بندی دارد، تا دست‌یابی به موضوعات
 مورد نظر در این اثر، راحت‌تر باشد. فضایل و رذایل و اخلاق فردی
 و اجتماعی در این کتاب، در هم آمیخته است. خود شما خواننده عزیز،

با مطالعه در می‌یابید که چه بحثی در چه شاخه‌ای از اخلاق قرار می‌گیرد. به عنوان مثال، مباحثی چون اخلاص، اعتدال، تقوا، توکل، خوف، یقین، یاد خدا، یاد مرگ، قناعت، صبر، جزء بحث‌های اخلاق فردی در عرصه فضایل است و بحث‌هایی همچون شهوت، عجله، خشم، غرور، قساوت قلب، دنیا دوستی، طمع، از رذایل فردی است. همچنین مباحثی از قبیل ادب، احترام به سالمندان، استیذان، ایثار، تواضع، تعاون، سده ت، عیادت بیمار، فتوت، ضیافت، زیارت، مشورت جزئیات اخلاق خوب در عرصه اجتماعی است و موضوعاتی مثل پیمان شکنی، تاشش، تکرر، جدل، سوء ظن، دروغ، عیب‌جویی، قهر و جدایی، مزاحمت، کبر و اریب، از رذایل اخلاقی در بعد اخلاق اجتماعی به شمار می‌رود، که همه اینها به اضافه موضوعات دیگر، به ترتیب الفبا در این کتاب فراهم آمده است.

سعی بر این بوده که توضیحات کمتر و موثقه‌تر بیشتر باشد، تا فایده آن افزون‌تر گردد.

امید است این گام و اقدام، مورد رضایت خداوند و اهلبیت عصمت و طهارت و ارواح پاکان و عالمان و شهیدان باشد و به نشر فضایل اخلاقی کمک کند.

از این کتاب، هم به صورت مطالعه می‌توان بهره برد، هم به صورت تدریس به عنوان یک متن فشرده آموزشی، هم در قالب برگزاری مسابقات کتابخوانی و فرهنگ‌سازی عمومی در زمینه مباحث اخلاقی.

بی شک، قوام یک جامعه سالم به اخلاق و معنویات است و حیات
طیبه در گرو آراستگی به فضایل و پیراستگی از رذایل است و... « قومی
که گشت فاقد اخلاق، مردنی است ».

قم - جواد محدثی

تابستان ۱۳۹۱ ش

www.ketab.ir